

SAMENVATTING
KENNISDOCUMENT

LEVENDBARENDE HAGEDIS

(Versie 1,0 2017)

KENMERKEN VAN DE LEVENDBARENDE HAGEDIS:

- De levendbarende hagedis is een relatief kleine hagedis van ongeveer 13 à 14 centimeter met soms uitschieters tot 18 centimeter.
- De levendbarende hagedis bereikt een leeftijd van maximaal 9 jaar, maar gemiddeld worden ze 3 tot 4 jaar oud. Vrouwtjes worden vaak iets ouder dan mannetjes.
- De levendbarende hagedis heeft meestal een bruine tot grijsbruine kleur met lichte en donkere stippen en vlekken, de rugzijde is altijd lichter dan de flanken. Vaak loopt er een streep of band van donkere stippen midden over de rug. De kleur is vrij variabel
- In het voortplantingsseizoen hebben mannetjes een geel tot oranje gekleurde, licht zwart gepigmenteerde buik. Vrouwtjes hebben een ongepigmenteerde gelige buik. Juveniele dieren zijn doorgaans veel donkerder van kleur.
- De soort dankt haar naam aan het feit dat er volgroeide juvenielen ter wereld komen die net voor of tijdens de geboorte uit het vlies komen. Dit in tegenstelling tot de bij reptielen gebruikelijke wijze van het leggen van eieren.

EISEN WAAR EEN HABITAT AAN MOET VOLDOEN:

- De levendbarende hagedis komt voor in redelijk dicht begroeide gebieden, zoals (vochtige) heide, veen, schraal grasland, open plekken in bossen en rijk begroeide bosranden. Ook komt hij voor in wegbermen, dijktafsluitingen, hagen en houtwallen.
- De soort heeft een duidelijke voorkeur voor vochtige terreinen, vooral structuurrijke overgangen van vochtige naar droge terreindelen. Ze zijn ook bekend uit zeer dichte vegetatie waar ze dan in bomen en grote planten (bijvoorbeeld berenklauw) klimmen om te kunnen zonnen.
- Vergrassing van het habitat lijkt geen belangrijke negatieve factor te zijn, verbossing en verdroging wel.
- De levendbarende hagedis is afhankelijk van structuurrijk habitat met daarin open zon beschreven, snel opwarmende plekken in de nabijheid van dekkingmogelijkheden om zich te beschermen tegen uitdroging en predatie. In tegenstelling tot bij de zandhagedis is aanwezigheid van open zand geen vereiste.

Voortplantingsplaatsen

- Voor de levendbarende hagedis moet het gehele gebied dat het vrouwtje gebruikt in de periode dat ze de eieren meedraagt, gezien worden als voortplantingsplaats.

Overwinteringsplaatsen

- Levendbarende hagedissen overwinteren boven het grondwaterniveau in grote gras- en zeggepollen, oude zoogdierholten, onder boomstronken en dergelijke. De overwinteringsplaatsen worden gebruikt van half september tot en met half april.

Zomerverblijfplaatsen

- Levendbarende hagedissen gebruiken in de actieve periode veelal meerdere maar steeds dezelfde plekjes als verblijfplaats.
- De functionele leefomgeving van een voortplantingsplaats en van een vaste rustplaats is de omgeving van die plaatsen die nodig is om ze als zodanig te laten functioneren.
- Binnen het leefgebied volgt de levendbarende hagedis geen specifieke migratieroutes, maar volgt wel vegetatiegrenzen voor zijn oriëntatie. Ook heeft de levendbarende hagedis geen specifieke foerageergebieden binnen zijn leefgebied.

EISEN VOOR ECOLOGISCH ONDERZOEK LEVENDBARENDE HAGEDIS:

- De benodigde inspanning voor het aantonen van de aan- of afwezigheid van voortplantingsplaatsen, rustplaatsen en exemplaren van de levendbarende hagedis is sterk afhankelijk van het gebied, de ervaring van de waarnemer, de gebruikte methodiek en het moment in het jaar dat de inventarisatie gehouden wordt.
- Het inventariseren van levendbarende hagedissen kan op verschillende manieren. Afhankelijk van de situatie moet worden bekeken welke methode het meest effectief is.
- Inventariseren van de levendbarende hagedis gebeurt bij voorkeur in de periode van half april tot en met eind mei omdat in de periode van de voortplanting de dieren het meest actief zijn. Het beste kan geïnventariseerd worden tussen 9 en 12 uur 's morgens op dagen met zonnig weer met een temperatuur van 12 à 14 graden Celsius en niet te veel wind.
  - Op die momenten warmen de hagedissen zich op en zijn ze te vinden op zonnige plekken langs en in de vegetatie. Als het te warm wordt trekken de dieren zich terug in beschutte plekjes en zijn ze moeilijk waarneembaar.
- Bij het inventariseren moet gelet worden op de habitatkenmerken waarvan de levendbarende hagedis afhankelijk is, om zo de meest kansrijke plekken voor aantreffen te bepalen. Bij het zoeken moet vooral gelet worden op de aanwezigheid van bepaalde voor de levendbarende hagedis interessante structuren zoals omgevallen bomen, boomstammen, open zandige plekken, randen, kuilen en greppels.

- Zichtwaarnemingen zijn noodzakelijk; gehoord geritsel van een wegvluchtend dier is onvoldoende om als waarneming te gelden. Ook sporenonderzoek komt niet in aanmerking. Vervellingshuidjes duiden ook op aanwezigheid van levendbarende hagedissen.
- Vanaf eind juli tot en met september kunnen jonge dieren worden geïnventariseerd, waarmee ook de geschiktheid van het gebied voor voortplanting kan worden aangetoond.
- Afwezigheid is voldoende aannemelijk gemaakt als er geen waarnemingen zijn verricht die duiden op de aanwezigheid van levendbarende hagedissen na:
  - Drie inventarisatierondes in de maanden april en mei. Als in de periode juni - september wordt geïnventariseerd dan zullen meer dan drie rondes plaats moeten vinden.
  - Tijdens goede inventarisatieomstandigheden: Zonnige half bewolkte dagen, tussen de 12 en 20 graden, met een windkracht van minder dan 5 Bft

	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Aantonen van exemplaren												
Aantonen van jonge exemplaren												
	Optimale periode											
	Geschikte periode											
	Geen geschikte periode											

MITIGERENDE MAATREGELEN V.W.B. VERBLIJVEN:

Werken buiten de kwetsbare periode is een optie om de schade die aangericht wordt op de soort te verminderen.

- De kwetsbare periode van de voortplanting (drachtige vrouwtjes, opgroeiende jongen = 10 weken) loopt van april/mei tot en met juli/augustus.
- De kwetsbare periode van de winterrust loopt van oktober tot en met half april.
- Ook binnen de gunstige periode kunnen de weersomstandigheden sterk van invloed zijn. De levendbarende hagedis is een koudbloedig dier. De soort warmt zich op door te zonnen. Op koude regenachtige dagen is deze soort minder mobiel en kan daarom minder goed vluchten.
- In de voortplantingsperiode moeten bij voorkeur vooral werkzaamheden die op de vegetatie effect hebben worden nagelaten zoals maaien en chopperen.
- In de overwinteringsperiode moeten bij voorkeur vooral werkzaamheden die op de bodem effect hebben, worden nagelaten zoals graafwerkzaamheden, plaggen, stronken verwijderen, en dergelijke.
- Bij werkzaamheden waarbij naast de vegetatiestructuur ook de bodem beïnvloed wordt, zoals bij plaggen, afgraven of het grondwaterpeil verhogen, kan het gehele jaar als kwetsbare periode worden aangemerkt.
  - De minst kwetsbare periode voor werkzaamheden is dan de periode direct na de winterslaap en vóór de dracht, ofwel de periode vanaf half april tot en met half mei.
  - Voor werkzaamheden die effect hebben op aanwezige houtstapels, boomstronken, liggende boomstammen en andere bovengrondse plekken waar de dieren overwinteren of schuilplekken hebben is de minst kwetsbare periode de van april tot en met augustus.

	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Voortplanting												
Winterrust												
	Kwetsbare periode											

	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Activiteiten die alleen de vegetatie beïnvloeden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Activiteiten waarbij houtstapels, boomstronken, e.d. verwijderd worden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Activiteiten die ook de bodem beïnvloeden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	■ Activiteiten kunnen in principe niet uitgevoerd worden											
	■ Activiteiten kunnen mogelijk uitgevoerd worden: minst kwetsbare deel binnen de kwetsbare periode voor het uitvoeren van de activiteiten. Raadpleeg een levendbarende hagedisdeskundig voor de eventuele mogelijkheden.											
	■ Activiteiten kunnen in principe uitgevoerd worden											

- Een andere optie is activiteiten gefaseerd in de ruimte en tijd uit te voeren, hierdoor kan er voor worden gezorgd dat er voor de levendbarende hagedis op elk moment voldoende geschikt habitat aanwezig is waar voortplanting en overwintering plaats kan vinden, dit gaat via de volgende wijze:
  - Binnen het gebied moeten plekken waar volgens het onderzoek veel levendbarende hagedissen voorkomen worden ontzien. Ontzie vooral die delen waarvan bekend is dat er eieren gelegd worden.
  - Bij activiteiten op heiden en dergelijke deze te beperken tot stroken of blokken met een breedte van bij voorkeur 1 meter en maximaal 10 meter en minstens vijf jaar later over de volgende meter(s) de activiteiten uit te voeren
  - Bij jaar rond begrazing kunnen om de benodigde vegetatiestructuur te verkrijgen aanvullende maatregelen in de vorm van bijvoorbeeld exclusures gemaakt moeten worden
  - Fasering in de zin van het ene grote gebied in één keer aan te pakken en het aangrenzende gebied de volgende keer, is niet gewenst